

Saluut voor een statuut!

mr. Jan Sjöcrona
advocaat te Den Haag

In haar oratie bepleit Taru Spronken dat de strafpleiters in Europa gezamenlijk uitgangspunten vastleggen in een statuut en geeft ze alvast aan wat ‘rechtsbijstand’ zou moeten inhouden. Maar zal een statuut veel veranderen aan de weerbarstige verschillen, terwijl bovendien sommige uitgangspunten reeds nationaal of in Straatsburg zijn uitgewerkt? Jan Sjöcrona weet ook nog wel andere urgente kwesties die wetenschappelijk onderzoek verdienen.

Bert Quant is koud uit Amsterdam vertrokken als hoogleraar advocatuur, of Taru Spronken treedt in Maastricht aan als bijzonder hoogleraar *Verdediging in strafzaken*.¹ Waar de wetenschappelijke aandacht voor de advocatuur in den brede dus een veer laat, heeft de strafadvocatuur eindelijk wetenschappelijke back-up van formaat gekregen. Spronken, advocaat sinds 1979, verbonden aan de Advocatenpraktijk van de Universiteit in Maastricht en de schrik van de Nederlandse Staat als het gaat om procedures in Straatsburg (denk aan Kostovski en Van Mechelen), geeft al jaren blijk van diepgaande praktische en theoretische aandacht voor de verdediging in strafzaken. Haar proefschrift *Verdediging* (2001) vormt er het hoogtepunt van. En dan ligt er nu een oratie, dankzij het feit dat de *Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten* (NVSA) heeft besloten Spronken te eren – en ons vakgebied te stimuleren – door de genoemde leerstoel beschikbaar te stellen. Dat is een goede zet van de NVSA geweest, en ik ben er dus eigenlijk wel een beetje trots op dat ik in 1992 met mr. Wladimiroff het initiatief nam tot oprichting van die vereniging.

De oratie werd uitgesproken op 10 oktober 2003 en vormde als het ware de wetenschappelijke afsluiting van een multifunctionele dag, waarop ook het fraaie gebonden *Handboek verdediging* werd gepresenteerd² en de NVSA haar jaarvergadering hield met een panel van advocaten uit diverse Europese landen die aan de hand van een casus allereerste praktijkproblemen bespraken.

STRAFBAAR ÉN ZUIVER

Handboek, paneldiscussie en oratie

maken/maakten duidelijk dat advocaten die zich bezighouden met verdediging in grensoverschrijdende strafzaken, steeds vaker geconfronteerd zullen worden met praktische problemen die wortelen in de zo onderscheiden procesculturen in Europa. En er zijn werkelijk grote verschillen. Zo is in Frankrijk in het vooronderzoek beschikbaarstelling van processtukken aan de verdachte verboden, maar in Nederland juist de hoofdregel. In België wordt van de advocaat niet verwacht dat hij zich voor de terechtzitting verstaat met getuigen (dat is zelfs strafbaar), terwijl dergelijke contacten in Nederland doodgewoon zijn. In Engeland kunnen met gemak uit het zwijgen van een verdachte zodanige ‘adverse inferences’ worden getrokken, dat daar het zwijgrecht als afgeschaft kan worden beschouwd; en dan te bedenken dat het in Nederland al jaren de gewoonste zaak van de wereld is dat de raadsman zijn gedetineerde cliënt adviseert er maar het zwijgen toe te doen, totdat de raadsman de processtukken heeft geanalyseerd (een dergelijk advies kan voor de cliënt dus heel verkeerd uitpakken als het in Engeland wordt opgevolgd!).

Wat is dus de positie van een Nederlandse raadsman die ten behoeve van een in België, Frankrijk of Engeland gedetineerde cliënt moet samenwerken met een aldaar gevestigde lokale advocaat, en graag wil beschikken over de processtukken, intussen reeds contact heeft gehad met getuigen en de cliënt ooit nog eens heeft geadviseerd zich op zijn zwijgrecht te beroepen? Kan die raadsman de verdediging naar zijn eigen standaard en rechtssysteem wel goed voeren? Loopt hij wellicht het risico op klachtwaardig of straf-

baar handelen onder het buitenlandse rechtssysteem, ook al is hij naar eigen nationale normen volstrekt zuiver op de graat?

Het beantwoorden van dergelijke gecompliceerde vragen is voor cliënten en hun raadsliden van groot belang, zeker in een tijd die zich kenmerkt door toenemende (transnationale) repressie en inperking van rechten van de verdediging en soms regelrechte criminalisering van advocaten die rechtsbijstand verlenen in strafzaken (beschuldigingen van witwassen), advocaten die ook nog eens voorwerp kunnen worden van allerlei politieke en justitiële onderzoeksmaatregelen, zelfs al worden zij niet verdacht (afluisteren van telefoongesprekken). Het kan dan wel zo zijn dat het sinds het

Verdrag van Amsterdam de nobele aspiratie van de EU is om de Europese burger een 'hoog niveau van rechtszekerheid' te bieden, alsmede een 'ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid', maar dat geldt beslist niet de positie van de verdachte en evenmin die van diens advocaat: de ideaaltypische situaties van 'rechtvaardigheid en vrijheid' et cetera komen in de EU-filosofie louter toe aan degenen die nadeel van criminaliteit ondervindt. Dat – zoals Spronken in een pakkende slotzin verwoordt – niets onveiliger is dan een overheid waartegen je je niet kunt verweren – is een indringende notie die intussen op het beleids- en wetgevingsniveau van Haagse en Brusselse ambtenaren behendig wordt gecamoufleerd. Duidelijk is

hoe dan ook dat er sprake is van een marginalisering van rechtsbescherming. De jaren zeventig zijn wel héél ver achter ons.

PAMFLET ÉN CREDO

Het meest concrete voorbeeld daarvan is het Europees Arrestatiebevel (EAB).³ Op basis van een enkel aanhoudingsbevel door een daartoe bevoegde autoriteit in een lidstaat (bijvoorbeeld officier van Justitie) zijn autoriteiten in andere lidstaten verplicht daaraan gevolg te geven. Dus de officier in Madrid of Athene kan een verdachte in Nederland laten oppakken en hem zonder veel formaliteiten naar Spanje respectievelijk Griekenland laten overbrengen. En dat terwijl de mensenrechtelijke situatie aldaar zeer zorgwekkend is (om over toekomstige EU-lidstaten als Polen, Tsjechië en Letland maar niet eens te spreken. Over Turkije zwijg ik nog maar even.

Spronken signaleert met recht dat het vanuit een oogpunt van rechtsbescherming verontrustend is dat EU-maatregelen zoals het EAB in werking treden voordat er zicht bestaat op gemeenschappelijke minimumnormen van strafvordering. Ze constateert tegelijkertijd dat harmonisatie van rechtssystemen en procedurele waarborgen voor verdachten in de EU bijkans onhaalbaar is: de verschillen in rechtssystemen zijn te groot en de ontwikkelingen gericht op de repressieve kant van het strafrecht zijn te intens. Om toch tot een zo effectief mogelijke grensoverschrijdende rechtsbijstand te komen, stelt Spronken, 'is het hard nodig dat vanuit de beroepsgroep, die een taak heeft om op te komen voor de fundamentele rechten van de verdachten, wordt aangegeven waar zij voor staat, hoe zij haar functie opvat en welke faciliteiten en garanties zij nodig heeft om haar werk te kunnen doen'. De uitgangspunten die aldus op EU-verdedigingsniveau zouden worden gearticuleerd, zouden volgens Spronken in een 'Statuut' moeten worden vastgelegd en vervolgens kunnen dienen 'om zowel op Europees als nationaal niveau stelling te nemen tegen de afkalving van de rechtsbescherming.' Kortom een – al naargelang de situatie waarin er een beroep op zou moeten worden gedaan – als vlugschrift, politiek pamflet of geloofsbelijdenis dienen-

Leden van de Baskische jongerenbeweging Segi brachten zondag 3 augustus jl. een bezoek aan de gevangenis in Alphen a/d Rijn waar de vermeende ETA-aanhanger Alexander Casas Akarregi op zijn uitlevering aan Spanje wachtte. Foto: Marco Okhuizen / HH

De warme kleuren van deze foto kwamen op de omslag van Advocatenblad 2003-20 door een technisch incident niet tot zijn recht

de checklist met eisen voor een behoorlijke verdediging.

MINDER UITGEKAUWD

‘De vraag is natuurlijk wat een dergelijk statuut moet inhouden. Die vraag is moeilijker te beantwoorden en zal nog onderzoek en discussie vergen.’ Aldus Spronken voorzichtig. De oratie bevat, zegt zij, ‘een aanzet’ tot die discussie, gericht op het recht op *rechtsbijstand*. Zo pleit zij – onder meer – voor rechtsbijstand van verdachten tijdens politieverhooren zoals in common-law landen, voor dubbele rechtsbijstand bij grensoverschrijdende strafzaken (dus zowel raadsman in land van verblijf van de verdachte als in het land van onderzoek c.q. vervolging), voor een goed functionerend toevoegingssysteem en voor het recht van vrije advocatenkeuze óók bij toevoegingen. Stuk voor stuk sympathieke gedachten. Maar ook soms kwesties die op nationaal niveau en in Straatsburg al (vaak ten nadele van de verdachte) zijn doorgeëxerceerd, zodat de vraag rijst of we wel moeten willen geloven dat een verdedigingsstatuut aan die stand van zaken iets zou kunnen veranderen. Ben ik nu pessimist of realist?

Liever dan het in een oratie – als verantwoording van komend wetenschappelijk onderzoek – aanroeren dat verdachten (inderdaad) ook tijdens politieverhoor door een raadsman moeten kunnen worden bijgestaan, zou ik hebben gezien dat Spronken was ingegaan op minder uitgekauwde onderwerpen, zoals vooral: wat is de positie van de strafadvocaat die handelend overeenkomstig de normen in zijn thuisstaat, de normen in een ander EU-land schendt? Ongetwijfeld is dit voer voor toekomstig onderzoek.

Daarbij zal Spronken ook aandacht moeten besteden aan de tot op heden onbesproken vraag: wie moet het Statuut opstellen? Dat lijkt me een erg ingewikkelde kwestie: moet de Nederlandse NVSA gaan onderhandelen met haar evenknieën (als die er al zijn) in de andere lidstaten? Of moet op hoger niveau door de diverse landelijke Ordes van Advocaten worden onderhandeld? Ik vrees voor een kakofonie en totale chaos. Indien die nationale instantietjes, die hun eigen superioriteit vooropstellen (bij de Fransen een keihard gegeven) of met hun belerende vingertje zwaaien (NL) of elkaar het licht in de ogen niet gunnen (al die Belgische Ordes van Advocaten), al om de tafel te krijgen zijn,

hoe kunnen we dan in ’s hemelsnaam verwachten dat er voor de verdediging (toch al in de verdrukking en niet per se in elke balie van harte omarmd) iets constructiefs uitkomt? Wat daarvan ook zij, het debat tussen EU-strafadvocaten is inmiddels al een beetje op gang aan het komen in het kader van de *European Criminal Bar Association*, en dat lijkt me voorlopig het geëigende gremium om op praktisch niveau te debatteren over de door Spronken aangeroerde pijnpunten. Gelukkig zit zij, naast de Nederlandse President van de ECBA Han Jahae, in het bestuur ervan, zodat we moeten kunnen rekenen op prikkelende initiatieven voor congres en debat.

VOLGENDE TERMIJN NODIG

Spronken heeft wel een weerbarstig onderwerp op haar schouders genomen: het ontwikkelen van een EU-breed Statuut voor de strafadvocaat. Maar met haar tomeloze energie en inzet voor de goede zaak van een fatsoenlijke en gerespecteerde verdediging in strafzaken, moet het lukken. Het zou mooi zijn als dat Statuut ertoe zou bijdragen dat niet (meer) wordt getornd aan de positie en taken van de strafadvocaat en dat hem/haar de prerogatieven, de processuele middelen en het geld (blijven) geworden die nodig zijn voor een serieuze en intensieve rechtsbijstand. Ik stem nu alvast voor een volgende termijn van haar hoogst bijzondere profesoraat. ●

NOTEN

- 1 Oratie prof. mr. Taru Spronken: *A place of greater safety, Bespiegelingen over een Europees Statuut voor de strafrechtadvocaat*.
- 2 Red. Prakken/Spronken, Kluwer 2003.
- 3 Zie over dit EAB in het vorige nummer van dit blad: Malewicz en Hamer, ‘Het Europees arrestatiebevel. Een mooie taak voor de balie’, *Advocatenblad* 2003-20, p. 888v.; zie ook: Smeulers en De Vries, *NJCM Bulletin*, 2003, p. 428 e.v.

*Een minder uitgekauwde vraag zou zijn geweest:
wat is de positie van de strafadvocaat die
handelend overeenkomstig de normen in zijn thuis-
staat, de normen in een ander EU-land schendt?*